

België en Nederland in Europa: twee werelden

Belgen en Nederlanders zien Europa vandaag totaal verschillend. De Europese ambities van België stuiten in Nederland op afwijzing. Zie de beoogde Europese taks om de EU te financieren, de creatie van een Europees leger, de oprichting van een Schuldenagentschap en van een Europese Economische Regering. De Belgen zijn voorstanders, Nederland is tegen. Waarom zijn de Benelux-partners zo uiteengegroeid?

'Bye bye l'Europe à la Belge'

De verwijdering tussen de twee bevriende buurlanden is begonnen tijdens de Europese Raad van Nice in december 2000. Eerste minister Guy Verhofstadt vertrekt daar woedend wanneer het premier Wim Kok is gelukt Nederland qua stemgewicht los te koppelen van België. Traditioneel wogen beide landen bij de besluitvorming in de EU-Ministerraad even zwaar. Nederland kreeg in Nice een extra stem wegens het grotere inwonertal. De Belgische politieke wereld was over dit op achterstand zetten van haar land echt héél kwaad.¹ Er treedt dan een verkilling van de verhoudingen in. Van politiek Benelux-overleg wordt sedertdien nog weinig vernomen. Wellicht had Kok zijn ruïneuze gevecht om één stemmetje meer (op de 345 stemmen in de Raad van Ministers) maar beter achterwege gelaten.

Belangrijke meningsverschillen

Opmerkelijke verschillen tussen België en Nederland in de hedendaagse beleving van het lidmaatschap van de Europese Unie zijn de volgende:

1 België en Nederland denken radicaal verschillend over de institutionele ontwikkeling van Europa. De 'Grondwet voor Europa' van 2005, die Nederland véél te ver ging, was een Belgische uitvinding. Die grondwet kwam voort uit het Belgisch EU-voorzitterschap van 2001. Eerste minister Verhofstadt lanceerde toen de 'Verklaring van Laken' als start van de onderhandelingen. Voormalig premier Jean-Luc Dehaene was vervolgens vice-voorzitter van de Europese Conventie (2002-2003). Hij was penvoerder bij het schrijven van die grondwet. Nederland kwam in dat hele spel nauwelijks voor.

2 Verhofstadt lanceerde na de afwijzing van de Europese grondwet zijn project voor 'De Verenigde

Staten van Europa'. Hij wil op termijn de natiestaat ondergeschikt maken aan een Verenigd Europa. Geen enkel ander EU-land reageerde positief. 'Hij deed alsof Europa een staat zou worden. Daarom begrijp ik niets van het credo van Guy Verhofstadt voor de Verenigde Staten van Europa,' zei toenmalig staatssecretaris voor Europese Zaken Frans Timmermans.

3 Behoud van de nationale soevereiniteit was vorig jaar een thema in de verkiezingsstrijd. VVD-coryfee Marc Rutte beloofde bovendien als premier de Nederlandse financiële bijdrage aan de Unie te halveren. In Vlaanderen zie je het omgekeerde. Daar mikt de centrumrechtse Nieuw-Vlaamse Alliantie als grootste partij juist op méér Europa. Vlamingen mikken op onafhankelijkheid, met de EU als alternatief voor de gammele Belgische staat. De Belgische voorzitter van de Europese Raad, Herman Van Rompuy, twittert: 'National State is dead and Eurosceptics are a threat to peace.'

4 In 2003 hielden Frankrijk, Duitsland, België en Luxemburg een opmerkelijke topconferentie over de creatie van een Europees leger, desnoods los van de Verenigde Staten. Het betrof een Belgisch initiatief. Nederland bleef daar weg. Het Belgische initiatief knoopte aan bij het 'naoorlogse concept van Europa als een derde weg tussen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie'.² Zoiets ligt in Nederland buiten ons voorstellingsvermogen.

5 Nederland stond aanvankelijk negatief tegenover steun aan Griekenland, dat zijn begroting jarenlang vervalste. Premier Yves Letermé was daarentegen wel meteen voor massale financiële steun. De Belgische regering wil een Europees Schulden Agentschap en een gemeenschappelijke schatkist. Nederland is daar mordicus tegen.

6 Premier Jan Peter Balkenende werd in 2009 genoemd voor het voorzitterschap van de Europese Raad. Maar hij greep er uiteindelijk naast. In Nederland wacht hem vervolgens enige spot. In België is zoiets totaal onvoorstelbaar. Daar wijzen de vroegere eerste ministers Wilfried Martens, Jean-Luc Dehaene en Guy Verhofstadt erop dat zij binnenslands pas écht gezag kregen zodra een Europese topbaan in beeld kwam.³ De Belgen grepen net als Balkenende alledrie naast de begeerde Europese topfunctie. Maar dat maakte geen

verschil. Zij ontleenden (zelfs over de taalgrens!) blijvend prestige aan hun eervolle kandidatuur.

7 De Amerikaanse inval in Irak kreeg in 2003 de politieke steun van de Nederlandse regering. België was met Frankrijk en Duitsland vierkant tegen het Amerikaanse optreden. Dit fundamentele meningsverschil over Irak deed de politieke verhoudingen tussen de twee landen weer geen goed.

8 Vanaf de start van het door de bevolking verkozen Europees Parlement hebben de voormalige premiers Leo Tindemans, Wilfried Martens en Guy Verhofstadt daarin jaren achtereen zitting genomen. Nooit heeft een voormalig Nederlands premier er zelfs maar over gepiekerd naar Straatsburg af te reizen. Het Europees Parlement heeft in Nederland geen statuut.

9 Overal wappert in België de Europese vlag. Nederland daarentegen liet vlag en volkslied uit de Europese verdragen schrappen. Dat lijkt symboliek. Maar het is veelbetekenend. Den Haag geeft geen steun meer aan de Europese Beweging. In België krijgt die vereniging jaarlijks een kwart miljoen euro van de regering. Het Nederlandse publiek heeft weinig belangstelling voor de EU. Als dagbladcorrespondent in Washington DC kreeg ondergetekende regelmatig 'fanmail'. De tien voorafgaande jaren als EU-correspondent in Brussel waren de lezersreacties echter heel schaars. Nederlanders vinden Amerika wel spannend, maar Europa niet.

10 In Nederland leeft de gedachte dat Europa nu wel zo ongeveer af is. Wij willen sociaal beleid, pensioenen, de belastingtarieven en zeker het onderwijs, volksgezondheid en cultuurpolitiek Haagse bevoegdheden laten. België daarentegen bepleit al jaren een Europees sociaal, fiscaal en werkgelegenheidsbeleid.

11 Ons parlement laat op ieder voorstel van Brussel tegenwoordig de subsidiariteitsvraag los: is dit nu écht wel nodig? En wat kost dat Nederland? België volgt de slogan 'Meer Europa = Beter Europa'. 'Dat toetsen op subsidiariteit is een smoes om Europa klein te houden,' zei eerste minister Leo Tindemans ooit. Belgen spreken van 'Europese eenmaking'. In Nederland is die term al lang verdwenen.

12 De Belgen zijn grootmeesters in het bedenken van het uitgekende compromis dat voor iedereen aanvaardbaar is en waarnaar Europa vaak smacht.⁴ Europa heeft daarvan geprofiteerd. Dat Van Rompuy voorzitter werd van de Europese Raad, kwam volgens een insider trouwens mede omdat hij vloeiend Frans spreekt.

13 In het voordeel van de zuiderburen is ten slotte hun massale aanwezigheid in de Brusselse vergaderatoren. Maar liefst ruwweg een op de vijf ambtenaren bij de EU is een Belg(ische). Slechts een op de zeventien EU-functionarissen is van Nederlanders huize. Dit deficit verzwakt de Nederlandse onderhandelingspositie. Dehaene en minister van Buitenlandse Zaken Willy Claes schitterden in 1993 als Belgisch EU-voorzitter. Dehaene is dan ineens favoriet voor de opvolging van Jacques Delors als Commissievoorzitter. Claes wordt kort daarop benoemd tot secretaris-generaal van de NAVO.

14 België telt onder zijn politici wel tien 'Grote Europeanen': Spaak, Rey, Harmel, Coppé, Davignon, Tindemans, Van Miert, Martens, Dehaene en Van Rompuy. Nederland komt slechts tot vier van dergelijke politici: Beyen, Mansholt, Luns en Andriessen.

Belangrijke overeenkomsten

Naast verschillen zijn er overeenkomsten. 'Verhofstadt in Wonderland', zo werd de liberale voorman in België afgeserveerd na zijn genoemde vlucht naar voren. 'Elk beleid moet voortaan zó worden geformuleerd dat aanvaarding door de publieke opinie er integraal deel van is,' schreef Karel van Miert, de succesvolle Eurocommissaris, in zijn memoires. Dat lijkt sterk op de opinie in Nederland.

Ook in België is de belangstelling voor Europa beperkt. In 2005 kwamen daar bij het debat in de Senaat over de Grondwet voor Europa aanvankelijk maar vier senatoren opdraven. België durfde destijds geen referendum aan over Europa. 'Wat te doen wanneer Wallonië, dat veel Europees geld krijgt, plus hoofdstad Brussel "ja" zeggen en Vlaanderen "neen" stemt?,' aldus expert binnenlandse politiek prof. Carl Devos (Gent).

Voor Nederland en België geldt dat zowel de consument als de ondernemer fors profiteert van de grenzenloze Europese markt. Maar noch in België, noch in Nederland is dat gegeven het publiek bekend. De overheidspubliciteit mijdt dit onderwerp. Gevolg is dat vooral de kosten en de nadelen van Europa, die in Nederland regelmatig in de media opduiken, daar het beeld bepalen.

Zoals opgemerkt spelen de Belgen graag een bemiddelende rol in Europa. Bij hun zoeken naar een Europees compromis brengen zij, binnenslands altijd hopeloos verdeeld, grote ervaring van thuis mee. Maar naar het schijnt zit daar de klad in. En wel door de

verdubbeling van het aantal EU-lidstaten na de komst van de landen van Midden-Europa, van Malta, Cyprus en binnenkort Kroatië en IJsland.

Belgisch ambassadeur bij de EU, Jan De Bock, signaleerde in 2007 in *Studia Diplomatica* dat 'de oude evenwichten in Europa, die zo vaak dicht bij de intern Belgische evenwichten lagen, verschoven zijn'. Een groep kritisch gestemde landen bepaalt voortaan het beleid. Het gaat om het Verenigd Koninkrijk, Ierland, de lidstaten gelegen in Midden-Europa en de noordelijke Scandinavische landen. Nederland zit daar eveneens bij. De ministers van die landen nemen de term 'Europese integratie' niet (meer) in de mond. België raakt door deze verschuiving zijn positie als bemiddelaar kwijt.

Vanwaar die verschillen?

Ambassadeur Tom de Bruijn, met zijn jarenlange ervaring als Nederlands Permanent Vertegenwoordiger bij de EU te Brussel, nuanceert de verschillen. 'Tot voor enkele jaren waren België en Nederland op alle institutionele onderwerpen het eigenlijk altijd eens. Gedurende de jarenlange onderhandelingen over het

Vooraf sedert het mislukte Europese referendum (2005) is Nederland kritischer geworden. De tijd is voorbij dat alles wat van de Europese Commissie komt, per definitie past in onze kraam. De Belgen daarentegen (zie Verhofstadt en Dehaene⁵) zijn nog verknocht aan de communautaire methode. Zij pleiten consequent voor meer macht voor de Commissie en het Europees Parlement. Tegelijk rukt bij nieuwe problemen (zoals de eurocrisis) en grote nieuwe projecten (zoals EU2020) de intergouvernementele methode op. Nederland is niet langer vies van handjeklap tussen de hoofdsteden onderling, buiten Brussel om. De inventieve Luuk van Middelaar heeft daarover een vernieuwende visie gepubliceerd, die in Den Haag effect had.⁶

Vergeet overigens niet dat Nederland en België al vanaf het begin verschillend naar Europa kijken.⁷ Zodra in 1952 het conceptvoorstel voor een Europese Politieke Unie er ligt, reageert Den Haag afwijzend. Nederland wil liever economische integratie met vrijhandel op een grenzenloze Europese binnenmarkt. Minister van Buitenlandse Zaken Johan Willem Beyen lanceert dan het plan voor een Douane Unie met een Gemeenschappelijke Europese Markt.

De Belgen graag een bemiddelende rol in Europa

Verdrag van Amsterdam, dat van Nice, Maastricht en ook tijdens de Conventie met het Europees grondwettelijk verdrag als inzet, zaten wij bijna altijd op één lijn. In de Conventie wist de Benelux de functie van vaste voorzitter van de Europese Raad te beperken tot 2,5 jaar, met eenmalige optie tot herbenoeming. Dat deden wij om die "president" een beetje "onder controle" te houden.' De Bruijn wijst erop dat het conflict om de stemmenweging in dit samen optrekken van Nederland en België de enige dissonant is geweest. 'Daarentegen op inhoudelijk terrein, dus zodra het gaat om de landbouwpolitiek, de handelspolitiek, interne markt enz. zag je altijd dat België en Nederland verschillend denken. Zij [de Belgen] hebben dan de neiging aan te leunen bij Frankrijk met een iets meer protectionistische koers. Terwijl Nederland eerder overhelst naar vrijhandelslanden zoals het Verenigd Koninkrijk, Denemarken, Zweden en vaak ook Duitsland.' Tot zover ambassadeur De Bruijn.

Uitgangspunt is het Nederlandse commerciële belang. Voorzitter van het beraad tot de oprichting van de EEG wordt de Belgische minister van Buitenlandse Zaken Paul-Henri Spaak. Beyen is tevreden met het Nederlandse voorzitterschap bij de onderhandelingen voor een Gemeenschappelijke Markt.

Vanaf het begin zijn de interne markt, vrijhandel en een geliberaliseerd landbouwbeleid voor Nederland de vitale elementen. Vanaf 1958 tot vandaag, in 53 jaar tijd, bezet Nederland maar liefst 40 jaar lang de portefeuille interne markt, of concurrentie of landbouwpolitiek. België komt met die portefeuilles aan slechts tien jaar in totaal.⁸

De Belgen zijn dan weer de uitvinders van de Europese Politieke Samenwerking (EPS). Hun topdiplomaat Etienne Davignon geeft al in 1970 met zijn rapport in opdracht van de regeringsleiders de EPS handen en voeten. De buitenlands-politieke samenwerking, zoals die in het Verdrag van Lissabon vastligt,

is de voortzetting van deze 'Belgische' EPS. Nederland stond daar vaak toch wat ambivalent tegenover.

Het Belgisch belang

Mede dank zij Brussel als hoofdstad van Europa heeft België reusachtige belangen bij de Europese Unie. Haar gigantische ambtelijk apparaat plus tienduizend lobbyisten woonachtig in de schilderachtige drevlen rond Brussel leverden een kwart miljoen dik betaalde banen op. Het kloppend hart van Europa brengt België miljarden op, plus internationaal prestige. De Belgen hebben belang bij een hoog Europees budget. Uiteindelijk blijft een Europese Politieke Unie met verregerende buitenlandse, economische en militaire bevoegdheden hun doel.

Nederland daarentegen is vandaag selectief inzake verdergerende politieke integratie. Behalve D66 en Groen Links kozen alle politieke partijen na het Europese referendum voor een meer kritische opstelling. In Den Haag leeft zoals bekend ongemak rond Commissie en Europees Parlement met hun *peacemeal approach*, het via kleine stapjes liefst onzichtbaar alsmaar verder integreren. Traditioneel mikt Nederland op zoveel mogelijk vrije markt, ook voor onze omvangrijke dienstensectoren. Dat is ons antwoord op de risico's van globalisering. Daarnaast past Nederland als belangrijk Europees nettobetaler graag 'op de centjes'.

Inmiddels is die beoogde Europese Politieke Unie een gepasseerd station. Het Verenigd Europa van Verhofstadt en Dehaene vindt nergens weerklank. 'Bye bye l'Europe à la Belge', zo sloot het Vlaamse dagblad *DE TIJD* het Belgische EU-voorzitterschap

af. Tegelijk heeft de uitverkiezing van de bescheiden Herman Van Rompuy tot Europees president de Belgen verblijd. Ze zijn er echt trots op. Van Rompuy is ingenieus bezig de drievoudige crisis rond de euro, de economie en de ecologie aan te pakken. Dat Europa volop draaiende te houden, is namelijk echt hét vitale Belgische nationale belang.

Dr. Jan Werts is EU-mediacorrespondent te Brussel.

Noten

- 1 Jan Werts, *The European Council*, Londen: John Harper Publishing, 2008, blz. 98.
- 2 Rik Coolsaet, 'Perspectieven op het Belgisch Buitenlands beleid anno 2002', in: *Studia Diplomatica*, 2001, No. 5-6, blz. 42.
- 3 Jan Beyers, 'De Belgische onderhandelaar in de Europese Unie', in: *Internationale Spectator*, juni 1996, blz. 316-322.
- 4 Het Belgisch studententeam sleepte in maart voor het derde achtereenvolgende jaar bij de 'World Model United Nations Conference' in Singapore het wereldkampioenschap diplomatiek onderhandelen weg.
- 5 Zie zijn pleidooi voor overdracht van bevoegdheden en financiën van de nationale hoofdsteden naar Brussel, in: *De Europese uitdaging. Van uitbreiding tot hereniging*, Leuven: Van Halewijck, 2004.
- 6 Luuk van Middelaar, *De passage naar Europa. Geschiedenis van een begin*, Groningen: Historische Uitgeverij, 2009.
- 7 Anjo G. Harryvan, *In Pursuit of Influence. The Netherlands' European Policy during the Formative Years of the European Union, 1952-1973*, Brussel: P.I.E. Peter Lang, 2009.
- 8 In de berekening zit een kleine afwijking, omdat Nederland en België in de periode 1967-1970 in de Commissie elk twee leden hadden.